

Könyvtári szerepbővülés a tudományos ökoszisztémában: publikációbiztonsági modell az intézményi teljesítmény támogatására

Berek László

Óbudai Egyetem, Egyetemi Könyvtár | Innováció Menedzsment Doktori Iskola,
1034 Budapest Bécsi út 96/B, berek.laszlo@uni-obuda.hu

Absztrakt: A felsőoktatási intézmények globális versenyképességét és nemzetközi láthatóságát egyre inkább meghatározza a tudományos teljesítmény minősége, hitelessége és digitális láthatósága. A kutatási eredmények kommunikációja napjainkra jelentős részben online környezetbe került át, ahol az információterjedés gyorsabb, a reputációvesztés kockázata pedig magasabb, mint a korábbi nyomtatott publikációs korszakban. A predátor folyóiratok, a hamis metrikák, a hibás affiliációk, a kutatási integritást sértő esetek, valamint a mesterséges intelligencia által generált tartalmak elterjedése olyan kihívásokat jelent, amelyek közvetlenül érintik az egyetemek rangsorpozícióit, kutatói megítélését és társadalmi bizalmát. A tanulmány célja egy olyan könyvtári alapú publikációbiztonsági modell bemutatása, amely a kéziratok benyújtását megelőző minőségbiztosítási és etikai ellenőrzést intézményesített módon támogatja. A modell integrálja a predátorfolyóiratok szűrését, a plágium- és AI-eredetiségvizsgálatot, a metaadatok standardizálását, a folyóiratajánlást és a rangsorindikátorokhoz igazított publikációs támogatást. A keretrendszer hozzájárul az intézményi reputáció megőrzéséhez, a kutatási teljesítmény növeléséhez, és híd szerepet tölt be a kutatók, a könyvtárak és a stratégiai döntéshozók között.

Kulcsszavak: tudománymetria; publikációbiztonság; könyvtári kutatástámogatás; predátor folyóiratok; kutatási integritás; egyetemi rangsorok; intézményi reputáció

1 Bevezetés

A tudományos kommunikáció digitalizációja új korszakot nyitott a kutatási eredmények létrehozásában, terjesztésében és értékelésében. A közösségi média, az online tudományos hálózatok és a repozitóriumok révén a publikációk láthatósága gyorsabban növelhető, mint valaha; ugyanakkor a digitális tér számos új kockázatot is teremt. Ezek közé tartozik a predátor kiadványok elterjedése, a publikációs etikai normák sérülése, a kutatási adatok félrevezető kezelése, valamint a metaadatok pontatlansága, különösen a szerzői affiliációk terén.[1]

Az egyetemi rangsorok – mint a THE, QS vagy ARWU – kimagaslóan nagy súlyt helyeznek a publikációs teljesítményre, az idézettségre és a nemzetközi kollaborációra.[2] A kutatási integritást érintő hibák és az etikai problémák közvetlenül befolyásolják az intézmény tudományos megítélését és versenyképességét.

Az egyetemi könyvtárak az elmúlt évtizedben a dokumentumszolgáltatói szerepből részben kutatástámogató központokká váltak. A könyvtárak feladata ma már kiterjed a publikációs folyamat minőségbiztosítására, a kéziratok szakmai és etikai támogatására, valamint a reputációs kockázatok csökkentésére.[3-4] A jelen tanulmány célja egy olyan integrált publikációbiztonsági modell bemutatása, amely az egyetemi könyvtárak szakértelmére építve segíti az intézmények tudományos teljesítményének növelését és védelmét.

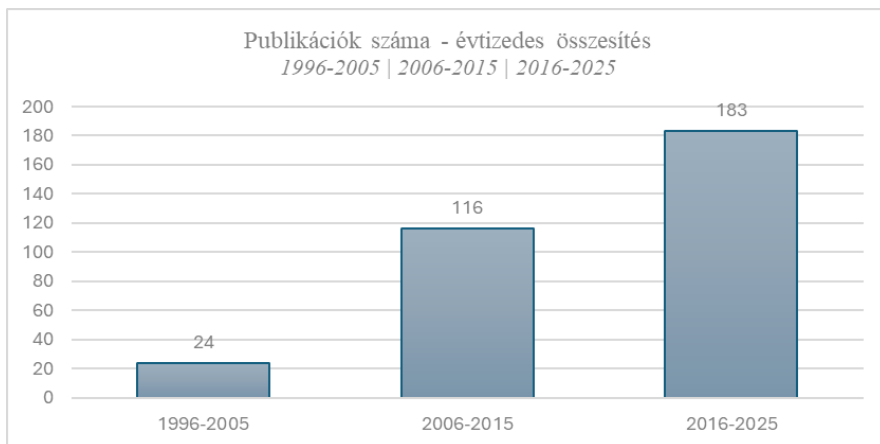
Egy felsőoktatási intézmény számára kiemelten fontos, hogy a könyvtár olyan kutatástámogató keretrendszert működtessen, amely garantálja a tudományos kommunikáció átláthatóságát, hitelességét és etikai megfelelőségét. Ebben a funkcióban a könyvtár már nem csupán információszolgáltató szereplő, hanem a publikációs folyamat szakmai és etikai minőségbiztosításának egyik központi eleme: a kéziratok benyújtását megelőzően ellenőrzi, elemzi és szakmailag támogatja a kutatói munkát és a publikálás folyamatát. Egy ilyen rendszer működtetése lehetővé teszi az intézmény számára, hogy megelőzze a kutatásetikai problémákat, elkerülje a predátor folyóiratokban való publikálást, növelje a tudományos láthatóságot és teljesítményindikátorokat, és hosszú távon erősítse az egyetem tudományos reputációját és versenyképességét.

A tudományos kommunikáció átalakulásának középpontjában három meghatározó jelenség áll: az online tudományos publikálás gyorsulása, a publikációs kockázatok megsokszorozódása és az egyetemi teljesítmény mérésének folyamatos átalakulása. Ma már az egyetemek rangsorpozíciói, finanszírozása, nemzetközi reputációja és társadalmi megítélése nagyrészt attól függ, hogy az intézményi tudományos kibocsátás mennyire hiteles, látható, idézhető, nemzetközi szinten releváns és publikációs szempontból biztonságos.

A publikációs ökoszisztéma azonban jóval kevésbé stabil, mint amilyennek első pillantásra tűnik: a predátor folyóiratok megjelenése, a félrevezető metrikák használata, a hibás szerzői affiliációk, a plagizált vagy mesterséges intelligencia által generált tartalmak, valamint a kutatási integritás sérülése mára mindennapos problémává vált. Ebben a környezetben a publikációbiztonság kiemelt jelentőségű kérdéssé lépett elő. Egyre világosabbá válik, hogy a publikációs hibák nem csupán egyéni kutatói mulasztásként értelmezhetők, hanem komoly intézményi kockázatot jelentenek, ami új feladatokat ad az egyetemi könyvtáraknak.

2 A könyvtár szerepbővülése

A könyvtárak ma már nem csupán dokumentumok őrzői vagy adatbázis-előfizetések adminisztrátorai; a tudományos ökoszisztéma átalakulása olyan új feladatokkal ruházta fel őket, amelyek korábban egyetlen szervezeti egységhez sem tartoztak. A modern egyetemi könyvtár egyszerre működik kutatástámogatási központként, adat- és metaadat-menedzsment szereplőként, tudományometriai elemzőként, publikációs tanácsadóként, a kutatási integritás védelmének intézményi partnerként, valamint a publikációs folyamat egyik legfontosabb minőségbiztosítási kapujaként.[5-8] A könyvtárhoz került feladatok jelentős része éppen abból fakad, hogy a tudományos ökoszisztéma korábban nem látott mértékű komplexitást ért el, és a rendszer rendezetlensége újfajta szakértelmet tett szükségessé.

1. ábra. Publikációk száma – évtizedes összesítés. (1996-2025 / Scopus) Saját szerkesztés. [4]

Az egyetemi könyvtárak kutatástámogató funkciói folyamatosan bővültek az elmúlt évtizedekben. Egy korábbi, a Scopus-ban végzet szakirodalmi kutatás eredményei (1. ábra) jól mutatják ezt a tendenciát a kutatási eredményekben: a témával kapcsolatos publikációk száma folyamatosan növekedett az 1996-2025 közötti időszakban. [4]

A kérdés, hogy miért éppen a könyvtár vált ilyen fontos szereplővé ezen a területen, könnyen megválaszolható, ha figyelembe vesszük azt a háromféle tudást, amelyet csak ez az egység képes ilyen koncentrált formában biztosítani. A könyvtár bibliográfiai szaktudása kiterjed az adatbázisok, indexelési rendszerek, tudományometriai mutatók, kiadói struktúrák és folyóiratminőségi kritériumok ismeretére. Emellett jelentős információtechnológiai kompetenciával rendelkezik: kezeli a repozitóriumokat, az adatbázisokat, a különböző szerzői profilokat és az integrált könyvtári platformokat. Harmadik pillérként a könyvtár olyan kutatástámogatási tudással bír – beleértve a publikációs etikát, az

citációmenedzsmentet, az open science követelményeit, az adatkezelési protokollokat és a szerzői jogi háttértudást –, amely a publikációs folyamat szakmai és etikai minőségbiztosításának alapját adja.

Ez a hármas kompetencia egyetlen más egyetemi szervezeti egységben nem jelenik meg ilyen integrált módon. Mindezek eredményeként a könyvtár természetes és megkerülhetetlen központi szereplővé vált az intézményi publikációbiztonságban, és kulcsszerepet játszik a tudományos ökoszisztéma stabilitásának, átláthatóságának és minőségének biztosításában.

3 Publikációbiztonsági keretrendszer

A publikációbiztonsági keretrendszer szükségessége nem egyszerű adminisztratív igényből fakad, hanem abból a felismerésből, hogy a tudományos kommunikáció egyre összetettebb, és számos olyan kockázatot hordoz, amelyek közvetlenül érintik az intézményi hitelességet, láthatóságot és versenyképességet. A publikációbiztonság lényegét négy, jól körülhatárolható veszélyterület indokolja. Az első a tudományos minőség sérüléséhez kapcsolódik: az internet demokratizálta a publikálást, így bárki létrehozhat kiadót, ami a predátor folyóiratok és a hamis metrikák gyors terjedéséhez vezetett.[9] Egy ilyen felületen való publikáció hitelteleníti a kutatót, rontja az egyetem nemzetközi megítélését, torzítja az intézményi publikációs statisztikákat, és közvetlen reputációvesztést okoz – mindezek miatt válik elengedhetlenné a szisztematikus, könyvtári alapú folyóiratellenőrzés.

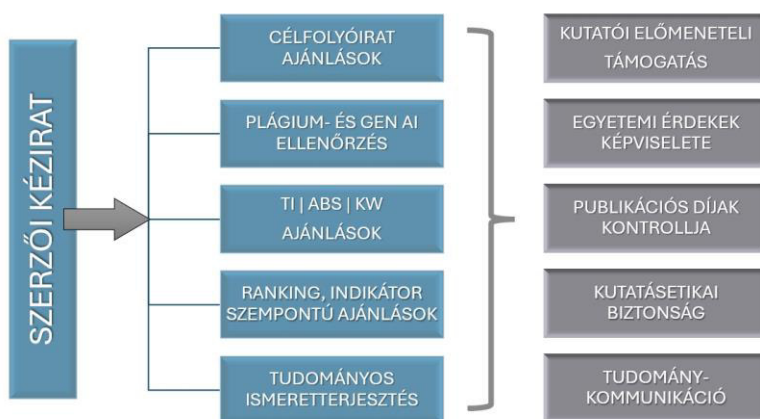
A második kockázati terület intézményi szinten jelentkezik, mégpedig a hibás affiliációk és az ebből fakadó láthatatlan publikációk formájában. A szerzők sokszor több tucat eltérő névformát használnak ugyanarra az egyetemre – például „Óbuda University”, „Obuda Univ.”, „ÓE” vagy „Óbudai Egyetem” –, amelyek a bibliográfiai rendszerekben publikáció- és idézetvesztéshez, ezáltal torzított rangsorpozícióhoz vezetnek. Egyetlen nem standardizált névváltozat akár több száz publikációt is láthatatlanná tehet, ami jól mutatja, hogy a metaadatok könyvtári szintű felügyelete miért kulcsfontosságú.

A harmadik veszély etikai természetű, és a plágium, valamint a mesterséges intelligencia által generált tartalmak megjelenésével függ össze. A technológia fejlődése olyan helyzetet teremtett, amelyben a szöveg akár eredetinek is tűnhet anélkül, hogy valóban a szerzőtől származna. Az intézmények egyre gyakrabban találkoznak részleges plágiummal, duplikált vagy rejtett önplágiummal, illetve olyan szövegekkel, amelyeket részben vagy egészben AI hozott létre. A könyvtár által végzett előzetes ellenőrzés ezeknek a problémáknak a felismerésében és megelőzésében játszik kulcsszerepet, hiszen egyszerre védi a kutatót az akaratlan etikai vétségektől, és az intézményt egy esetleges nemzetközi botránytól.

A negyedik veszély a reputációt érinti, amely döntően a rangsorokhoz kapcsolódik. A THE, QS, ARWU rangsorok évente több százezer hallgató választását befolyásolják, és meghatározzák az intézmények nemzetközi megítélését.[10-12] A publikációs hibák – legyen szó predátor megjelenésről, láthatatlan publikációkról vagy etikai incidensekről – közvetlenül csökkentik az idézettséget, rontják a kutatási teljesítményindikátorokat, és gyengítik a nemzetközi együttműködési potenciált. Éppen ezért a publikációbiztonsági keret nem adminisztratív teher, hanem eszköz, amely az egyetem rangsorokban való előrelépését és hosszú távú reputációjának erősítését szolgálja.

3.1 A rendszer célja

A könyvtár meghatározó szereplője az egyetemi kutatástámogatási folyamatnak, különösen a publikációk előkészítésében és minőségbiztosításában. A rendelkezésre álló hazai és nemzetközi adatbázisok – mint a Scopus, a Web of Science, az IEEE, a DOAJ vagy az MTMT – valamint a releváns tudományometriai mutatók, például az Impact Factor, a Scimago Journal Rank vagy a CiteScore alapján a könyvtár célfolyóirat-ajánlásokat fogalmaz meg. Ezek a szakmai javaslatok segítik a kutatókat abban, hogy kézírataikat megbízható, megfelelő tudományos színvonalat képviselő, és nem predátor vagy kétes minőségű folyóiratokhoz nyújtsák be. A szolgáltatás növeli a publikációs döntések tudatosságát, csökkenti a kifogásolható folyóiratokban való megjelenés kockázatát, és hozzájárul a tudományos láthatóság és impact növeléséhez.

2. ábra. A keretrendszer részei és a folyamat eredményei. Saját szerkesztés. [4]

A kéziratok benyújtását megelőzően a könyvtár kutatástámogató szakemberei plágium- és generatív mesterséges intelligencia vizsgálatot végeznek annak érdekében, hogy a benyújtott anyag megfeleljen a kutatási integritás és a tudományetika alapelveinek. Az ilyen típusú előzetes kontroll nem csupán a

szerzők munkájának minőségét segít biztosítani, hanem az intézmény tudományos hitelességét is védi, mivel jelentősen csökkenti az etikai vétségekből fakadó reputációs kockázatokat. Amennyiben egy problémás kézirat sikeresen átjut a folyóiratok ellenőrzési és lektori folyamataiban, és végül megjelenik, annak negatív következményei akár évekkel később is jelentkezhetnek, súlyos reputációs veszteséget okozva.

A könyvtárosok ezen felül támogatást nyújtanak a kéziratok címének, absztraktjának és kulcsszavainak (TI–ABS–KW) optimalizálásában is. Ezzel elősegítik a kézirat hatékony indexelését a nemzetközi adatbázisokban, javítják a kereshetőséget, és növelik a hivatkozási potenciált. A publikációs célhelyek meghatározásánál a könyvtár figyelembe veszi az adott szakterület rangsorait, az intézményi teljesítménymutatókat és a stratégiai célokat is, így támogatva az egyetem kutatási teljesítményének erősítését és a nemzetközi rangsorokban való előrelépést.

A kutatástámogatási tevékenység további fontos eleme a tudományos kommunikáció és ismeretterjesztés előmozdítása. A könyvtár közvetítő szerepet játszik a kutatási eredmények szélesebb körű disszeminációjában, többek között az intézményi repozitórium, a hírlevelek, a közösségi médiafelületek és a médiakapcsolatok bevonásával. Ez a tevékenység érdemben hozzájárul ahhoz, hogy a kutatási eredmények társadalmi hasznosulása erősödjön, miközben növeli az egyetem láthatóságát és reputációját.

3.2 Intézményi és kutatói szintű nyereségek

A keretrendszerbe foglalt ellenőrzési és ajánlási tevékenység hatásai több szinten érvényesülnek és közvetlenül hozzájárulnak az intézmény tudományos teljesítményének, biztonságának és nemzetközi megítélésének erősítéséhez. A könyvtár szolgáltatásai átfogó támogatást nyújtanak a kéziratok előkészítésében, ami javítja a publikációk minőségét, csökkenti a hibás vagy kockázatos megjelenések esélyét, és tudatosabbá teszi a kutatói döntéseket.

A folyóiratajánlások, az előzetes plágium- és AI-ellenőrzések, valamint a metaadatok optimalizálása mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a kutatók megfelelő fórumokon publikáljanak, elkerüljék a predátor és kétes megítélésű folyóiratokat, valamint növeljék tudományos láthatóságukat. A könyvtár személyre szabott tanácsai támogatják a kutatói előmenetelt is, mivel illeszkednek az MTMT-ben kezelt adatokhoz és a tudományos életpálya követelményeihez.

Intézményi szinten a rendszer biztosítja, hogy a publikációs kibocsátás egységesen magas színvonalú legyen, és megfeleljen a nemzetközi rangsorok elvárásainak. A publikációs költségek kontrollja és a kutatásetikai megfelelés ellenőrzése segít elkerülni a felesleges kiadásokat és az etikai kockázatokat. A könyvtár tudománykommunikációs tevékenysége tovább növeli az egyetem láthatóságát és társadalmi beágyazottságát.

Összefoglalás

Összegzésként megállapítható, hogy egy egységes kutatástámogató és publikációbiztonsági keretrendszer működtetése alapvető feltétele az intézményi kutatási integritás, a megbízható publikációs gyakorlat és a tartós tudományos reputáció biztosításának. Mivel a kézirat a kutató mellett az intézmény megítélésének is meghatározó eleme, a minőségbiztosítás és az ellenőrzés korai beépítése elengedhetetlen. A könyvtár stratégiai szerepe ebben a folyamatban kulcsfontosságú: a célfolyóirat-ajánlások, az etikai és AI-ellenőrzések, valamint a metaadat-optimalizálás együttesen segítik a kéziratok szakszerű, etikus és látható publikálását. A rendszer nemcsak a kutatók előmenetelét támogatja, hanem az intézmény tudományos biztonságát és versenyképességét is erősíti. A jövőben a keretrendszer digitális továbbfejlesztése még hatékonyabb, részben automatizált támogatást tesz lehetővé, miközben a könyvtár szakmai felügyelete továbbra is garantálja a folyamat minőségét és etikai megfelelőségét.

Támogatás

A kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium 2024-2.1.1 kódszámú egyetemi Kutatói Ösztöndíj programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs alaphól finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Források

- [1] Dimzov, S., Matošić, M., Urem, I.: University rankings and institutional affiliations: Role of academic librarians. In: The Journal of Academic Librarianship 47, 102387. 2021.
<https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102387>
- [2] Wijetunge, P.: Research Productivity of Sri Lankan Universities in the International Ranking Systems and Mandatory Contribution of Librarians. In: DESIDOC Journal of Library & Information Technology 41, pp. 54–60. 2021. <https://doi.org/10.14429/djlit.41.1.16459>
- [3] Berek, L.: Az online tudományos kommunikáció hitelességét veszélyeztető tényezők. In: Biztonságtudományi Szemle, vol. 4, no. 2. ksz., pp. 35–41, 2022.
- [4] Berek, L.: az egyetemi könyvtárak szerepe a tudományos kibocsátás biztonságában és az intézményi reputáció erősítésében. In: Biztonságtudományi Szemle, vol. 7, no. 4., pp. 1-13, 2025.
<https://doi.org/10.12700/btsz.2025.7.4.1>
- [5] Corral, S., Pinfield, S.: Research data management and libraries: Current activities and future priorities. In: Journal of Librarianship and Information Science, vol. 46, no. 4., pp. 299–316. 2014.
<https://doi.org/10.1177/0961000613492542>
- [6] Singh, K., Siwach, AK.: Researchers' Expectations Towards Library Research Support Services (LRSS): A Case Study of Maharshi Dayanand

- University, Rohtak. In: DESIDOC J Libr Inf Technol. vol. 44., no. 2. pp. 69–76. 2024. <https://doi.org/10.14429/djlit.44.2.18976>
- [7] Hussain, A., Rafiq, M.: Provision of research support services across the research lifecycle in university libraries. In: Journal of Librarianship and Information Science. 57, pp. 223–239. 2025. <https://doi.org/10.1177/09610006231207661>
- [8] Ashiq, M., Warraich, N.F.: A systematized review on data librarianship literature: Current services, challenges, skills, and motivational factors. In: Journal of Librarianship and Information Science. 55, pp. 414–433. 2023. <https://doi.org/10.1177/09610006221083675>
- [9] Berek, L.: A decade of predatory journals with an overview of the literature. In: Transactions on Internet Research- IPSI BGD. vol. 18, no. 1., pp. 4-8. 2022.
- [10] QS Quacquarelli Symonds. QS World University Rankings. Methodology. <https://www.topuniversities.com/>
- [11] Times Higher Education. World University Rankings. Methodology. <https://www.timeshighereducation.com/>
- [12] Academic Ranking of World Universities. Methodology. <https://www.shanghairanking.com/>